

Nafar**k**aria

Nafarroako gehigarria / Ostirala, 1993ko maiatzak 7 / III. urtea / 74. zenbakia

Metropoli forala

Industriaren zaborra lurpean

Torres de Leoz parajea eta Olatz Nagusiko Potasas de Subiza enpresaren meategietan hondakin industrialendako biltegiak ezartzeko dauden proiektuek eztabaida sortu dute Nafarroan gai honi buruz. Oso desberdinak biak, funts berdintsua daukate, bietan errentagarritasuna bilatzen baita.

Potasaseko sindikatuek eta ekologistek, inoiz ez bezala baturik, beren alegazioak egin dituzte, eta hondakin hauendako egitasmo orokorra eskatzen dute biltegiari buruz eztabaidatu baino lehen, Europako Elkarrekin onartuta daukan arautegia betetzeko. Bertan hiru dira oinarriak: lehendabizi jatorrian ekoizten diren hondakinak gutxitu beha-

rra; ondoren hondakinen birziklapena; eta, azkenik, gelditzen denaren tratamendua.

Gaiak Nafarroako Parlamentuaren arreta ere piztu du, eta joan den astean egindako bilkuran, Miguel Sanz lehendakariordeak egitasmo orokorra egin arte proiektuak geldiarazi egingo zirela azaldu zuen. Egunotan CCOO sindikatuak gaiari buruzko jardunaldiak antolatu ditu Iruñean, eta bi arazo nagusi nabarmentzen dira: hondakin hauen kopuru zehatzak ezagutzea, zenbakiak aldakorak eta sinesgaitzak baitira gehienendako, eta errentagarritasun ekonomikoa bigarren mailan paratzea, etekin sozialaren bila.

FELIPE RIUS

Almeriako kostaldeko taberna batean, akelarre batean bildurik egoen bailiran, basoak fronetikoki husten dituzten berrogei bat lagunek eta piskanaka piskanaka solasaldien abiada azkartuz doa. Denak euskaraz ari dira, elebakarra deklaratu liteke txiringittoa, baina ez dakit Andaluziako Juntak horrelako aldarrikapenik onartuko lukeen. Oskorriren diska baten titulua parodiatuz 'Almerian euskaraz' taldearen sorrerako lehengo pausuak eman litezke eta hondartza bakartietan manifestaldiak antolatu.

Almerian pasatako egunetan idazle judu baten teoriak irakurri ditut eta zerbeza batzuk hartu ondoren proposatzen duen 'diasporismoa', hau da, Palestina utzi eta gerra mundialaren aurretik bizi ziren tokietara itzuli Europar barrena sakabanatuz, euskaldunentzat ere soluziobide ona izan litekeela pentsatu dut. Arazo bakarra zera da, ez garela juduak aina tokitan ibili, baina uste dut azkenean ez genukeela bakoitzak gehien gustatzen zaion bizilekua aurkitzeko problemarik izanen. Lantegiak ixten ari diren momentu batean, gainera, gero eta gauza gutxiagok lotzen gaituzte sorterrira (gaur egun jende askok egiten dio bere buruari Rupert Ordozikaren galdera berbera). Badakit batzuk fribolotzat hartuko nautela, baina gure herri berrietan sekulako euskal festak antolatu ditzakegula pentsatzen dudak bakoitzean emozionatu egiten naiz. Agian egunen batean, kitarra baten laguntzaz eta Iparragirrerren izpiritua nireganatuz, nire herrimina haizeratuko dut Librevilleko kale kantoi batean, eta noizean behin eskutitzak idatziko dizkiot nire buruari gutunazalean nire Euskadiko helbidea jarritz. Horrela, inoiz itzultzen bainaiz bete bete aurkituko dut buzoia, han karterorik gelditua bada behintzat.

Dena dela, nire dudak ere baditut. Esaten dute itzultzea dela bidaiaren onena, eta sinesten ez badut ere, badaezpada ere behin behineko diasporismoa defendatuko dut, hau da, norbera nahi duen arte egon dadila diasporan. Bitartekoak izanen bagenitu beharbada hutsik geldituko litzaziguke izkina.

Olatz Nagusian dagoen Potasas de Subiza enpresa.

JOXE LACALLE

Gure aukerak

Lesakako Agiñan zehar

Lesakako dermioan zehar mugitzen den ibilbide honek Nafarroako zonaldeen artean euri kopuru handien daukan zonaldea bisitatuko du, laino sartu eta trinkoetan, baserririk gabe, baina ikusmira —Bidasoa, eta Donostialdean— ederrekin. Hemen aurki dezakegu Nafarroan dauden harkaitz granitiko bakarrak, eta zonalde osoari Bortzirietako Mendia deitu ohi zaio.

Oiartzun eta Lesaka bitarteko bideak Aritxulegi eta Agiñako mendi zail bezain zoragarriak zeharkatu behar dira. Txirrin-dulariak ongi asko ezagutzen dute paraje hau, ez hainbeste azken urteotan Euskal Herriko Itzuliak bertatik igarotako eta-pengatik nola inguruko zale-tuendako gogoko bide eta ibil-bidea izateagatik.

Agiñara behin iritsita, ezker-eruntz ateratzen den pista hartu eta berehala ikusiko dugu Jorge Oteiza eskultore oriotarrak Aita Donostiari egindako monumentua, duela gutxi hondatuta. Bertan trikuharri, harrispilak eta beste monumentu franko daude sakabanaturik Artikutza, Agiña, Bianditz, Amargun eta Itzon zehar Hortik aurrera, Iraukolepotik, Ikatzazulo lepora helduko gara, eta

bien artean amezti batzuk ikusi ahal izango dira, ezpelak ere tartean.

Inguru guztian ugariak dira birlandaketa berrietako basoak eta zuhaitzak.

Gora doan bideari jarraiki, elutxako lepora helduko gara, Artikutzako dermioaren muturrean. Hortik eskuinera, Birangoko gailurra hartuko dugu. Bianditzera daraman bidea, gero, eta behean ikusten den Domikoko urtegiruntz abiatuko

gara. Hortik, hasieran egindako bideari heltzea baino ez dago.

Esan bezala, basoen birlan-daketa aunitz ikus daitezke bidean, eta garrantzitsuenak laritz, izeiak, nekostak, pinudiak, eta haritzak.

Halaber, aipatzekoak dira agiñak eta korostiak, ez baitira oso ohizkoak egoera eta kokapen horietan.

Hain segur, pagadien barruan egongo ziren, hauek moztu baino lehen.

ERAKUSKETAK

Pello Azketa pintorearen erakusketa zabalik dago Iruñean, Aurrezki Kutxa Municipalak Garcia Castañon kalean duen aretoan. Datorren maiatzaren 23a arte egonen da zabalik, eta ikusi nahi duenak lan egunetan arratsaldeko 19.30etatik 21.00ak arte eta jai egunetan 12.30etatik 14.00ak arteko orduetan joan behar du.

Pablo Okaña aragazkilariaren erakusketa zabalik dago Nafarroako Museoan, datorren maiatzaren 30a arte. Argazkietan Nafarroako kultura ezagunak izan diren pertsonaien argazkiak ikus daitezke. Egun osoan dago zabalik aretoa, Museoaren ordutegian.

ZINEMA

'Vacas' Julio Medem zuzendariaren lehen pelikula ikusteko aukera izanen da bihar larunbata, maiatzak 8, Lizarrako Julian Romano Musika kontserbatorioan. Sarrerak 200 pezetatan salduko dituzte, eta emanaldia arratsaldeko 20.00etan izanen da, Cinefilos Anonimos taldeak antolatuturik.

MINTZALDIAK

'Inkiszioa Nafarroan' gaiari buruzko mintzaldia eta bideoa izanen da gaur ostirala, maiatzak 7, Zaldiko Maldiko Elkartean, Elkarrekin berak antolatuturik. Xabier de Antóna eta bideoaren egile batek hitz egingo dute, eta argituko dituzte irudiak. Arratsaldeko 20.00etan izanen da.

ANTZERKIA

'Fuera de quicio' izenburuko antzezlan eskainiko du gaur ostirala, maiatzak 7, Kilkarrak taldeak. Antzerki emanaldia Zizur Nagusiko Kultur Etxean izanen da, beraiek antolatuturik, eta gaueko 10.00etan izanen da. Sarrera dohainik.

'Gizon handia da mundua eta mundu txikia gizona' izeneko ikuskaria plazaratuko du gaur ostirala, maiatzak 7, Joxean Artze poetak. Emanaldia Iruñeko Gaiarre Antzokian izanen da, 'Bedatseko Giroa' kultur egitarauari hasiera ematen dion lana. Arratsaldeko 20.00etan hasiko da eta sarrerak 500 pezetatan salduko dituzte.

AHAZTU GABE!

EUGENIO ULAIAR APAIZ OHIARI OMENALDIA

egingo dio datorren igandean, hilak 9, Lakuntzako herriak, bere jubilaria dela eta. Egitaraua goizeko 11.30etan hasiko da, ezkil errepika bereziarekin, eta 11.50etan apaiz etxetik, dantzarien arkupekin, irteera izango da, Biltokikoen txalaparta soinu laguntzaz. Eguerdian meza izango da, herri osoa ordezkatzeko duten sektore guztien partaidetzarekin, eta Herriko Abesbatzak abestuko du. Amaiera Akordeo Orkestrak emango du 'Agur Jaunak' joz.

Ondoren, 12.45etan, eliz atarian, meza bukatu eta berehala, ohorezko auresku dantzatuko da Eugenio Ulaiarren omenez, eta, herriaren izenez, alkateak opari bat eskeiniko dio. 13.00etan, Lakuntzako Elai-Alai dantza taldearen emanaldia izango da, eta 13.30etan, Gure Nahia jubilatu elkarrekin ohorezko bazkide izendatu eta opari bat emango dio.

14.00etan etorritako guztiei luncha emango zaie plazan, eta bitartean, herri kirolak ikusi ahal izango dira, herriko haur txikiak kadeteen aurka, hain zuzen ere. 14.30etan bazkaria izango da Lakuntzako Pertza Elkartean.

ADI!

EUSKALERRIA IRRATIA FM 91.0

Ostegunero, arratsaldeko 4etan, **30 seme-alaba Nafarroako**. Elkarriketak.

XORROXIN IRRATIA FM 107.5

Egunero 20.00etatik 22.00etara... **Karakola segi hola** gazteendako saioa.

RNE RADIO 1 OM 835

Asteazken zehar 20.30etatik 22.30etara... **Zuri eta Beltz** Elkarriketak, erreportaiak, musika.

ARALAR IRRATIA FM 106.2

Asteazken zehar 13.30etatik 14.00etara... Bertako bizilagun eta pertsonai ospetsuei elkarriketak.

'ZURI ETA BELTZ' izeneko

irratisaioa entzun daiteke egunero Radio Nacional irradian, arratsaldeko 20.30etatik 21.30etara, eta larunbatetan, eguerdiko 13.00tik 13.30etara. Euskarazko programazio honetan elkarriketak, musika, herri kirolak, bertsolaritza, eta gai ugari aztertzen dira, asteen zehar protagonismoa duten gaiak era alai eta patxadazkoaz tratatuz.

ASTEKO PERTSONAIK

Fermin San Roman
Intsumisoa

Fermin San Roman eta Pablo Etxegarai intsumisoak aske utzi zituzten atzo, kartzelan hiru hilabete baino gehiago pasa ostean. Bi gazte hauek izan ziren Iruñeko kartzelan sartu ziren lehendabiziko intsumisoak, nahiz eta bere aurka epaileak ezarri zuen zigorra urtebetekoa izan. Baina bi gazteek kartzelara joan behar zuten intsumisoekin elkartasuna adierazteko, ez zuten baldintzapeko askatasuna onartu, eta barrura sartu ziren. Hauek aske geratu ostean, 16 gazte geratu dira kartzelan. Aste hauetan istilu ugari izan dira intsumisoekin, Parlamentuko plenoan bost intsumiso atxilotu baitzituzten asteazkenean, beranduago aske utzi bazituzten ere. Bostak, atxilotze eta harrapatze agindua zuten bere aurka, eta parlamentuan entregatzea erabaki zuten.

Antonio Aragon
Ebroko Konfederazioko presidentea

Ebroko Konfederazio Hidrografikoaren presidentea den Antonio Aragonen Itoizko urtegiaren lanak Sanferminak baino lehen hasiko direla adierazi zuen orain dela egun batzuk, eta aurren, 500 milioi pezetako obra egingo zutela. Datorren urtean, berriz, 4.000 milioi pezetakoa egingen du, bere hitzetan. Baina inork uste zuen baino lehenago hasi dira urtegiaren lanak, pasa den astelehenean aztermakina bat sartu baitzen Itoizko presa auxiliarra eraikiko den lekura, bertako lanak hastera. Longidako alkateak geldiarazteko agindua eman zion, baita gelditu ere, baina hurrengo egunean ez zion kasurik egin, eta Konfederazioko teknikoei garbi azaldu zioten udala ez zela inor lan horiek geldiarazteko, udalaren gairak eragina duten lanak direlako.

Roman Kosecki
Futbolaria

Gorritxoaren poloniar frontea aurki hautsi daiteke baldin eta Fermin Ezkurra eta Valencia taldea akordio batetara ailegatzen badira. Valenciak Kosecki fitxatu nahi du, eta horren truke Osasunari Iñaki Ibañez, Rommel Fernandez eta 100 milioi pezetako inguru emateko prest dago. Ezkurak ordea ez du eskeintza hori onartu nahi, eta 500 milioi eskatzen dizkie zuzendari Valentziarrei. Roman Kosecki eta Jan Urbanek osatutako fronteak ez du aurren bete-betean aritzeko aukera askorik izan lehenengoaren ziatika eta bigarrenaren nazioarteko partiduak eta arazo fisikoak medio, baina hala ere Roman Koseckik —edo Erramun Kosikak hainbat zaletuak deitzen duten lez— argi eta garbi erakutsi du azkarra eta trebea dela oso baloia bere oinetan duelarik.

FALTZESko Makaia taldeak estrenatu zituen pasa den larunbatean 1700. urteko zenbait dantza, duela gutxi berreskuratutakoak. Jende aunitzen artean, Foru Plazan, 'Minuet de clarines', 'Rigodon', 'Bailete de la Gaviota' eta abar dantzatu zituen Makaia taldeak, eta denetan nabarmendu zen berreskuratzeke egindako ahalegina eta dantzatzeko erakutsi zuten kalitatea. Halaber, harridura sortu zuten soinekoek eta beste hainbat bitxikerik. Jaialdia Gaztediaren Festen barruan ospatu zen.

LARRAUNgo udalak Aralar izeneko irratia martxan jarriko du aurki, duela gutxi erabakitakoaren arabera. Eskualde osorako komunikazio tresna hurbila izan den irratia Larraun, Araitz, Basaburua, Imotz eta Betelu herrietan izanen baita entzungai. Irratia euskaraz ariko da, bailarako euskarari emanen dio lehen-tasuna, eta euskararen erabilpena landu eta bultzatzea izanen da bere helburua. Larraungo udalbatzan irratia alderdi politikoen ordezkariak alderdi politikoen ordezkariak —EA eta PSOEkoak ezik, gaierik zirikurik ez duten arazoak medio—, Mirentxu Amigorena eta Kiko Escudero Lizarrako euskara teknikaria elkartu ziren gaiari buruz hitz egiteko.

ETXARRI-ARANAZko alkateari sei urteko inabilitazioa ezarri dio Nafarroako Epaitegi Gorenak soldaduskarekin zer ikusirik dituen lanak bideratzeari uko egiteagatik. Manuel Campos da arrazoia honengatik Euskal Herriko lehen alkate epaitua, baina bere atzetik beste batzuk etorriko dira, hala nola Ziordia, Olazti, Bargota, Larraun edo Orbaiztekoak. Gogoratu behar Sakanan, hau da, alkate hauetako hiruen zonaldean, Euskal Herri osoko intsumiso kopururik altuenak daudela. Bi hitzetan: Europa osoko kopururik altuenetakoak. Nekez egin dezake bere herriaren kontra alkate batek, atzean epaitegiak dituela jakin arren. Gainera Camposek, beste guztiak bezala, udal osoaren babesaren zuzen egin zuena egiteko.

TUTERAko Udaltzaingoko magrebiar batekin izandako jarrera salatu du SOS Arrazakeria elkarteak. Salaketa horren arabera, joan den ostiralean lau ezezagunek magrebiarra iraindu eta jipoitu zuten. Udaltzaingak bertan azaldu zirenean erasotzailei alde egiten utzi zieten, eta magrebiarra —atxilotu eta miatu ondoren— ospitalera eraman zuten.

Eremu ez euskaldunean lehen euskara zerbitzua izan daiteke Tafallakoa.

Euskara Zerbitzua ezbaian

JUAN KRUIZ LAKASTA / IRUÑEA

Tafallan euskara zerbitzua ezartzen denentz aurki eztabai-datuko du bertako udalbatzak. Jartzea onartzen bada, Euskararen Legeak finkatzen dituen eremu ez euskaldunetan euskara zerbitzua duen lehen Udala izanen da Tafallakoa. Urtea hasi zenetik aurrerapauso nabariak eman dituzte Tafallako euskaltzaleek erronka honetan. Horien artean azkena eta garrantzitsuenak apirilaren 29an eman zuten. Egun horretan euskaltzaleen ordezkariak, Mirentxu Amigorenak —Nafarroako Gobernuako Hizkuntz Politikarako Zuzendaritza Nagusiko Gestio eta Koordinatze zuzendariak— Tafallako Udalean ordezkaturik dauden alderdi politikoei hitz egin zuten. Alderdiak euskara zerbitzua aztertzeke bilera bat egiteko konpromezua hartu zuten orduan, eta aldi berean horren ostean gaia udal plenora eramatekoa.

Pleno horretan erabakiorra izanen da UPN eta PSOEren jarrera. Udaleko alkatetzak UPNren esku dago, eta alderdi horrek sei zinegotzi ditu, PSOEek beste sei, HBk hiru, EAK bat, eta CDSk beste bat. Beraz, esan bezala PSOE eta UPNren esku izanen da erabakia, EA eta HBk jadanik zerbitzuaren aldeko jarrera agertu duten arren.

Jose Luis Mendoza —Amigorenaren karguaren jabe izandakoa— izan zen erronkari eusten lehena. Euskara zerbitzua ezarri ahal izateko, iaz Udalarekin negoziatzen aritu zen Mendoza, baina bere ahaleginek ez zuten fruiturik eman. Aurten Mendozaren ekimenari berriro heletzea erabaki zuten zenbait euskaltzalek, eta horiek deituta bildu zen lehendabizikoz Tafallako euskara zerbitzuaren aldeko taldea.

Bide berriak zabaltzen

J.K.L. / IRUÑEA

Tafallako euskaltzaleek Mendozaren eskutik hartu zuten urte honen hasieran Euskara Zerbitzua ezartzearen aldeko borrokaren lekukoa. Borroka modu zabal eta ezberdinetan aurrera ateratzea erabaki zuten, Angel Isidro ikastolako zuzendariak dioenez. «Alderdi politikoetara jo genuenean euskara guztion kultur ondarea dela azaldu genien, eta aldi berean guztion ardura dela horren alde lan egitea». Isidoren ustez, «orain arte gauzak gaizki egin dituzte euskararen alde eta kontra daudenez».

Planteamendu berria azaltzeaz gain, hainbat datu eman zizkieten euskara zerbitzuaren aldeko tal-

ALDERDI POLITIKO GUZTIEKIN

Talde horretan hiri-ko euskaltzale guztien ordezkariak hartu zuten parte, Eskola Publikoko klaustraaren ordezkariak, Eskola publikoko A eredu-ko ikasleen gurasoenak, Ikastolako Klaustraarenak, Ikastolako ikasle ohienak, Ikastolako ikasle ohien gurasoenak, Tafallako euskaldunenak eta AEKrenak, besteak beste.

Taldearen lehen bilera horre-

tan Udalean ordezkaturik dauden alderdi politikoen ordezkariak —EA eta PSOEkoak ezik, gaierik zirikurik ez duten arazoak medio—, Mirentxu Amigorena eta Kiko Escudero Lizarrako euskara teknikaria elkartu ziren gaiari buruz hitz egiteko. Solasaldi horretan argi geratu zen zein baldintzatan ezarriko litzatekeen euskara zerbitzua Tafallan. Teknikariaren kontratazioaren % 80 Nafarroako Gobernuak ordainduko luke —2.500.000 pezeta hain zuten ere—, eta horretaz gain zerbitzua abian jartzeko beste 500.000 pezeta emanen litzateke materiala erosteko. Zerbitzua martxan dagoenean, urtero egiten diren ekitaldien % 60 ordainduko litzateke nafar gobernua, eta ekintza puntualen % 30. Kanpainak —esate baterako, matrikulazio kanpainak— eta zikloak —zinema zikloak, adibidez— erdibana ordaintzeko prest dago Gobernuak. Bestalde, Udaleko langileei laguntzak emanen litzateke Gobernuak euskara ikas dezaten. Amigorenak legegintzaldi honek dirauen bitartean konpromezu horiei eutsiko zaiela azaldu zuten alderdiei.

deko ordezkariak alderdiei: aurreko lehendabizikoz eskola batean matrikulatu diren haurren % 50 A ereduari eta D ereduari matrikulatu dira. Tafallan dauden bost eskolen artean Ikastola bigarrena izan da matrikulazio kopuruari dagokionez. Eskualdeko eskolan A eredu duela bi urte martxan jarri zenetik gora egin du euskaraz ikasten duten haurren kopurua; lehen urtean % 22 izan ziren A ereduak, eta egun % 82 dira. Ikastola ireki zenetik 447 haur pasatu dira bertatik, ikastolako 219 ikasle ditu, eta datorren urtean beste 23 gehiago izanen ditu. AEK-ko gaueskola sortu zenetik 1.000 ikasle pasatu dira, eta Tafallako 90 lagun inguru ari dira bertan euskara ikasten.

Olatz Nagusian Potasas de Subiza enpresaren hondakinak.

Vicente Duque.

J.L.

eta, Nafarroaz kanpoko hondakinak onartzea, praktikan, zabortegia onartzea litzateke».

GOBERNUAREN ASMOAK URRUN

Nafarroako Parlamentuan joan den astean egindako bileran, hain zuzen ere, egitasmo orokorra burutu arte bi biltegiendako baimena ez ematea onartu zen, baina gobernuaren asmoak sindikatu eta ekologistenetatik urrun samar daude, egon ere. Miguel Sanz lehendakariordeak behin eta berriro aipatu zuen biltegiak errentagarri izan behar duela, eta aurreratu zituen egitasmoaren oinarriak ere ez datoz bat sindikatuen asmoekin. Sanzek ez zuen behin ere aipatu hondakinen aurretiko tratamendua, eta zabortegia elkarte anonimo batek, pribatuak, kudeatu beharko lukeela esan zuen. Horretarako, kontuan hartuko litzateke proiektuaren bideragarritasun ekonomikoa, eta beste lurraldeetatik erakarri beharra azpimarratu zuen. Langileak, baina, garbi azaldu dute ez dutela horrelakorik onartuko, eta Europar indarrean dauden arategiei erreparatzea azpimarratzen dute.

Potasaseko langileekin harremana izan duten ekologistek ere aipatu egiten dute Euskal Autonomi Elkartearen proiektuan dagoen Egitasmo Orokorra, bertan Europako arautegian zehazten diren bost oinarriei erreparatzen baitaie: jatorrian ekoizpena gutxitzea; birziklapena; sorlekuko tratamendua, lur kutsatuen berragokitzea; eta hondakinen tratamendu egokia. Xabier Garmendia Eusko Jaurlaritzako Ingurugiro Saileko kontseilariordeak asteartean Iruñean azaldu zuenez, 17.000 milioi pezetako aurrekontua duen plangintza honen arabera, egun urtean ekoizten diren 537.000 tonak 407.000ra murriztuko lirateke 2000. urtea bitarte, eta horietatik 2.000 tona baino ez lirateke tratatuko errausketaren bidez. Egund, 5.600 deuseztatzen dira modu horretan.

Hurrengo hilabeteotan ezagutzera emango da Nafarroako Gobernuaren egitasmoa, eta funtsezkoa izango da irizpideak ongi aztertzea erantzuna aurrikusi ahal izateko. Inoiz ez bezala, sindikatuak, ekologistak eta udalak ados daude. Politikoak eta enpresak, ikusi egin beharko.

Potasas de Subiza enpresaren meategietan eta Bardeetako Torres de Leoz izeneko dermioan hondakin industrialendako biltegiak egiteko asmoak joan den astean geldiarazi zituen

Nafarroako Parlamentuak, gai larri hau arautuko duen legea prestatu arte. Sindikatuak, udalek eta ekologistek beren kezka azaltzen dute biltegia ez baizik zabortegia edukitzeko susmoaren aurrean.

Hondakinak meazuloetara

ALBERTO BARANDIARAN / IRUÑEA

Potasas de Subizako (POSUSA) langileek joan den abenduan izan zuten proiektuaren berri, meategiak agortzeaz daudela eta, enpresa duela urte zenbait irtenbideak aztertzen ari zela jakin arren. Guztien artean, bertan hondakin industrialak gordetzea aukeratu zuen enpresak. Ideia ez da berria. Europa osoan agortzen ari dira meategiak, eta kontuan izanik mineralak oso merke ekartzen direla Europatik kanpoko herrialdeetatik, eta hondakin industrialen arazoa gero eta larriagoa dela, meategiak aprobetxatzearena franko zabaldu den irtenbidea da. Izan ere, horietariko zenbaitek eskaintzen dituzten aukerak ongi aztertuz gero —iragazkaitzak, ongi itxiak, segurtasun handikoak— oso aproposak dira bertan hondakinak gordetzeko.

Hala ere, gaiari buruzko ezezagutza handia izan da eta da, oraindik ere, eta POSUSAk langileek ekologisten bitartekaritza bilatu zuten haste-hastetik, aholku bila. Horregatik, enpresak aurkeztutako bideragarritasun

txostena alderatzea erabaki zuen enpresako langileen batzordeak. Bi azterketak bat zetozen: Potasaseko meategiak baldintza guztiak betetzen ditu mota honetako biltegia izateko. Ordurarte denak ados, baina lehendabiziko arazoak berehala sortu ziren, langileek enpresaren txostena eza-gutu bezain laister.

Bertan Nafarroan mota honetako biltegien beharra badagoela azpimarratzen da, kontuan harturik ekoizten diren hondakin industrialak eta inguruko lurraldeetan dagoen egoera. Enpresaren arabera, segurtasuneko biltegi hau izatean, errausteko hondakinak —askoz ere kutsakorragoak— «beste lurralderen batera eraman litezke». Halaber, txostenean merkatuaren egoeraren analisia egiten du POSUSAk eta inguruko lurraldeetan dauden eskaintzak aztertu ondoren, Olatz Nagusiko biltegian «Nafarroakoak ezezik Euskal Autonomi Elkarte, Errioxa eta Aragoiko hondakinak ere» tratatu litzatekeela dio. Bertan bildu litezkeen hondakinak lohiak, fosfatuak, amiantodunak, errausak, mineral solidoak, pintura eta tin-

teak, eta lohi metaldunak izango lirateke.

TOKIAN TOKIKO HONDAKINAK

Hau kontrajarria da, ordea, 1995a derrigorrezkoa izango den Europako Elkarteko arautegiarekin, bertan azpimarratzen baita tokian tokiko hondakinak tratatu beharra. Halaber, arautegi horren oinarrietako bat da jatorrian hondakinak gutxitzeko eta birziklatzeko Egitasmo Orokorraren beharra. Ondorioz, Potasaseko langileen Batzordeak bere alegazioak aurkeztu zizkion txostenari, funtsezko bi eskaera hauekin: ez dira onartuko Nafarroaz kanpoko hondakinak, eta ez da zabortegirik sortuko, hondakin birziklaezinendako biltegia baizik. «Hondakinak jatorrian kontrolatu beharra dago», azaltzen du Vicente Duque enpresako langile batzordeko presidenteak, «eta beste produktuekin ordezkatu behar dira ahal denean, hain zuzen ere, hondakin gutxiago sortzeko. Bestela, zabortegiak egingo ditugu, eta horretarako ez gaude prest».

Gai guztia aurrera eramateko

ekologisten aholkularitza izan dute langileek, eta eskaerak eta iritzi orokorra laburbiltzen du Julen Rekondo ekologistak. «Azpiegitura, zentroaren beraren beharra paratu dute aurretik, hondakinen arazoari aurre egin gabe. Egitasmo orokorra egin beharra dago hondakin hauekin guztiekin zer egiten dugun jakiteko, eta lehendabizi jatorrizko hondakinak murriztu behar dira. Adibidez, ezin dugu onartu amiantoa sartuko dugula esatea, amiantoa erraz asko ordezkatu baitaiteke beste produktu batekin. Ondoren, ordezkazekin diren hondakinen birziklapena egin beharra dago, eta azken-azkenean gelditzen dena sartuko genuke horretarako ezaugarri egokiak dituen biltegi batean, sorlekutik ahalik eta gertuen, garraioetan sortzen diren arriskuak ekiditeko, eta enpresa publiko baten eskuetan, interes merkantilista hutsak saihesteko. Behin gordeta, hondakin horiek birziklatzeko garaia iritsi arte izango lirateke hor». «Erabilera soziala eman nahi diogu horrelako biltegi bati» dio Duquek, «sekulan ez errentagarritasuna bilatzen duen erabilera. Hori dela

Hondakin toxikoei

buruzko eztabaida

Biltegietan ez dira gordeko hondakin nuklearrak.

«Ekologia lanpostuen aurretik»

A.B. / IRUNEA

«Ingurugiroa zaintzea lanpostuei eustearen aurretik jartzen dugu, kalte ekologiko handia izaten duten tokietan ez baita enplegurik sortzen. Eta hori, finean, langileen kalterako da». Vicente Duque Potasas de Subiza enpresako Langileen Batzordeko presidentea eta Nafarroako CCOO-ko sindikatuaren Ingurugiro Sailaren arduradunak proiektua enpresarekin eztabaidatzerakoan lanpostuak ia aipatu ere ez direla egin azaltzen du. «Eta ez dugu horretaz hitz egin nahi. Hondakinei buruz egitasmo serioa eta ingurugiroarekin errespetuzkoa eskatzen dugu, eta hori gabe ez dugu hondakinik onartuko meategietan, ezta lanpostuak emanda ere».

«Jarrera erabat berria da sindikatuen», dio Pello Landa laguntza teknikoa eman dien 'Haizea' Ingurugiro Aholkularitzako partaideak, «eta Euskal Herrian gertatu den lehendabizikoa». Izan ere, enpresen etorkizuna eta ekologia nahasi izan diren orotan, sindikatuen ia betiko jarrera izan da lanpostuak defenditzea ezereen gainetik, eta oso fresko dago oraindik ekologisten artean Atxarteko harrobien adibidea. Jarreraren aldatetaren sortzaile nagusia, edo behintzat aitzindaria, CCOO sindikatuak izan da, duela gutxi sortu zituen ingurugiro sailen bidez.

FILOSOFIAN ALDAKETA NABARMENA

«Duela bi urte egin genuen azken Kongresuan», azaltzen du Duquek, «tokiz tokiko ingurugiro sailak sortzeko erabakia hartu zen, sindikatuek jaso genuen betiko kritika lanpostua ekologiaren aurretik paratzearena izan baitzen. Berandu izanik ere, filosofian aldaketa nabarmena izan dugu arlo honetan, eta egun, ingurugiroa lanpostuen aurretik jartzen dugu». Enpresako sindikatu eta lan-

gileen artean nahiko iritzi bateratu eta onartua dela dio Duquek. «Hasieran duda-mudak izan ziren, baina jendea gauzak ongi egitearen garrantziaz jabetu da. Guk garbi esan genien: hemen ongi eta zuzen jokatu ezean jende guztiak, udalek, ekologistek, jan egingo gaituzte, eta arrazoi osoz gainera. Beraz, hobe dugu jende guztiarekin batera joan lanpostuak defenditzera, baina irizpide ekologista serioekin».

«Jarrera guztiz berezia eta bixia da», dio Julen Rekondo ekologista bizkaitarrak, «Potasasen ere horren aldeko baldintzak baitaude. Izan ere, Galar Zendea osoa izorratu du Potasasek, eta udalek ez dute horrelakorik berriro nahi. Gainera, kontuan hartu behar da meategietan 45 urterekin lortzen dela erretiroa, eta lanpostuen murrizteak ez dakartzala bestetan sortzen diren kalteak».

Denen gustuko hondakinak

A.B. / IRUNEA

Hondakin toxikoak ekoizten dituzten industrien artean hiru nabarmentzen dira kopuruei dagokienez: kimikoak (hondakinen % 30), paper-ekoizleak (% 27), eta metalurgi industriak (% 23). Hondakin hauek tratatzeko hiru metodo daude: tratamendu fisiko-kimikoa; errausketa, eta segurtasunezko biltegiak. Tratamendu fisiko-kimikoa industria kimikotik eta metalurgiatik datozen hondakinei eman ohi zaie, eta bere helburua da hondakin hauek duten toxikotasuna gutxitzea. Hala ere, prozesuan beste hondakinak sortzen dira, eta horiek segurtasunezko biltegiatara eramane behar dira.

Errausketaren bidez osagaiak desagertzea bilatzen da, baina praktikan, beste hondakin batzuen sortzailea da, zein baino arriskutsuagoak gainera. Gainera, kutsadura handia sortzen du, eta hori dela eta, ekologistek erabat baztertzeko dute. Segurtasunezko biltegiak dira horretarako egokienak, baina arriskua uren iragaztetik etor dakieke. Beraz, oso ongi aukeratu behar da tokia eta baita bertan sartuko diren hondakinak ere.

Euskal Herrian soilik bi zentro daude hondakinak tratatzeko: Lasarten (Gipuzkoa) eta Zarrosan (Bizkaia), eta biak dira fisiko-kimikoak. Errausketarako zentrorik ez dago Espainian, baina lau daude aurrakusita, protesta anitzen tartean, eta segurtasunezko bi biltegi dau-

de, bat Madrilan eta bestea Asturiasen.

Hondakin toxiko eta arriskutsuen inguruan dagoen arautegi aurreratuena 1991ko abenduaren 12an Europako Elkartearen Kontseiluak ateratakoa da. Hiru oinarri ditu plangintzak; jatorrian hondakin gutxiago ekoizteko egin beharreko ahalegina, teknologi ordezkatetaren bidez; hondakinen birziklapena; eta tratamendu egokia, aipatu hiru aukeren bitartez. Plangintza 1995ean jarriko da indarrean gure lurraldean.

Euskal Herriari dagokionez lehendabiziko legea 1986an zehaztu zuen Espainiako Gobernuak, baina bertan hondakinen sailkapena eta definizioa soilik zehazten zen. 1988 arte itxaron behar izan zen Hondakin Toxiko eta Arriskutsuen Egitasmo Nazionala izateko, ondoren franko kritikatu izan dena, hain zuzen ere Europako Elkarteari paratzen dituen baldintzak ez betetzeagatik. Egitasmo honetan, kasu, garrantzi handiagoko ematen zaio tratamendurako zentroei, hondakinen jatorrian egin beharreko aldaketa eta hobekuntzei baino. Halaber, ez du kontuan hartzen zenbait erabilera sor ditzakeen kalte ekologikoak, eta porrota Ministerioak berak onartu du.

Hondakinendako segurtasunezko biltegietan arriskua uren filtrazioen bidez etor daiteke, eta beraz, kontu handiz egin behar da tokiaren aukeraketa.

Ezinezkoa izan da hondakinei buruzko datuak kontrolatzea, eta ez da kopurua gutxitu. Halaber, ez dira martxan jarri aurrikusita zeuden zentroak, eta MOPTek joan den udan iragarri zuen egitasmoaren berrikusketa.

mintzoak

Ikur kakaztuak

● Txikitatik ikastarazi zidaten, eta ongi irakatsita gainera, bakea dela gizakiok dugun bitxirik preziatuena. Bakeak denon ahalegin eta lanak behar ditu zutik irauteko. Bestela jai dugu.

Argudio simple hauek konbentziturik, bakearen sinboloa ere ikasi nuen maitatzen. Bakea zuria, askea, freskoa, goxoa eta arina zen nonbait, honen irudirik egokiena hainbeste estimatzen dugun uso liraina izanik.

Horrela, gure kaleetako usotxoei artoa eta ogi apurrak emanez, hazi eta hezi ginen belaunaldi askotako haur gehienok. Negu minean kristalen bestaldera behatzen genituen hegazti errukigarriak; hegoak hormaturik, doi-doi mugitzen ziren maluta zuriek eskeintzen zieten kamufaiaren azpian. Gutariko askok eguberriak ematen genituen balkoietako egurrezko kabiak eraiki eta zaintzen.

Udetan ere kaleak alaitzen zizkiguten hagaldia kamikazetan. Eta, nola ez, sarritan marraztu ditugu irribarre herabetiak gure espainetan haur bat, ibiltzen hasi berria eta oraindik pausu traketsekin, uxok uxatzen ikusi dugunean.

Uso bati aideari aurre eginenez begiratzen genionean, munduko bakearen borroka desorekatua ikusten genuen. Baina gertakizunetz bateriko XX. mendeko trenetik jeistear gauden honetan, bakeak urdindu (kasko urdinen —modernitateak ekarri digun sinbolo berria— lanaren eraginez ote?) eta amaigabeko eta nonnahi jaiotzen diren gerren ondorioz, itxuraldaketa nabaria jasan du. Bakea ez da jadanik zuria, askea, freskoa, goxoa eta arina (konpresa baten iragarkiarekin leloa dirudi).

Itxuraldaketa honen isladarik garbiena, Iruñeko kaletan barna bakearen sinboloa izandakoaren ikusi ahal ditugun hondamenak dira, usotzarrak alegia. Txori maraskari hauek egungo bake urdinduaren petoak dira: beltzak, dorpeak, kiratsuak, gorrak (batek baino gehiagok badaki) eta geldoak.

Garai batean herrietako plazak alaitasunez jartzen eta beren lumen fereken bitartez arratsaldeak aireztatzen zizuten hegazti xarmagarriak, hegaldia nekoso eta hitsetan korapilatzen dira gure buruen gainetik, zeruko arratoiak bailiran, eurite likitsuak jaurtikiz gu kakazteko.

Bakeak mendekua hartu du eta munduko zenbait lekutan, usok hortz zorrotzak dituzte eta estoldetan bizi dira.

Orain arte ibaietara isurtzen ziren hondakinak.

Pello Arana Irakaslea

Gazteendako Zokoa

XAKEAN

Nafarroako Banakako Xake Txapelketako 9. jardunaldiko partida, 1993ko martxoaren 27an jokatu. Jesus Javier Cortes Bueno (2.245 ELO) txuriekin eta Jesus Miguel Perez Reclusa (1.960 ELO), beltzekin.

1.c4,e5; 2.Zf3,Zc6; 3.Ab5,a6; 4.Aa4,Zf6; 5.0-0, Ze4. Ohizko irekiera egin dute txuriek: peoia utzi, erregearen zutabetik arriskua sortu ahal izateko. 6.d4,b5; 7.Ab3,d5; 8.e5,Ae6. Beltzek peoi bateko abantaila galdu, baina posizioa finkatu egin dute. 9.c3,Ac5; 10.bZ-d2,0-0; 11.Ac2,f5; 12.Zb3,Ab6; 13.bZ-d4,Zd4; 14.d4,c5; 15.c5,Ac5; 16.Ae3,Ae3; 17.e3,f4. Jokaldi oso desgokia, galbidean jarri duelako peoia. 18.Zd4,e3. Itsutsuan aurrera jo nahiago izan dute beltzek, peoiaren galera onartu baino. 19.Ae4,Gf1 xa; 20.Df1,e4; 21.Ze6,Db6; 22.Df5,e2 xa; 23.Eh1,Ge8; 24.Zg5,Dd8; 25.Dh7 xa, Ef8; 26.Dh8 xa. Perez Reclusak etsi egin zuen. Cortesek garaipen honekin Txapelketa bereganatu zuen.

Bertsoak

Hiru urtez mutil batekin atera ondoren berak moztu egin du. Beste batekin ezkondu da, eta bodara konbidatu du neska. Baztango Bertso Eskolako.

Jadanik hiru urte daramat mutil batekin atratzen denbora luzez aritu gera elkar ongi ezagutzen bion bihotzak joan zaizkigu poliki-poliki lotzen mundu honetan bera bezala ez dut inor nik maitatzen Orain jendeak dionez bera beste neska batekin da ta hori gutxi balitz bezala egin behar dute boda beste askori bezala ere konbidatu didate ba ospakizun ez naiz egonen behintzat beharrezko ez bada

Bihotz Unanue

URKO GOIZUETA

Nere aitonak loteriaz pentsatzen duena hau da: jende askok jokutzen du loteria, eta apostu egiten du diru asko, bi zenbakiko zenbakiak erosiz. Milioi asko irabaziko dutela egiten dute amets, baina, egongo al da bakarren bat loterian jokatu eta errealtatea onartzen duena? Zeren eta egia da, ez zaiela pezetarik ere tokatuko. Baina astero galduko dute ehun pezeta, berrehun pezeta, bostehun... Eta zenbat izanen da urte bukaeran galdutako dirua? Galduko dute hamar mila, hoge mila...

Ziur nago diru gehiago galdutako dutela, baina haiek jokalaria direlako, ez direla jabetu ere egingo. Baina ez dute onartuko eta ametsetan jarraituko lukete, zer egingo zuket tokatutako milioiekin. Nere aitonak pentsatzen du irudipenak eduki behar direla, zerbaitetan amets egin, baina beti behintzat gastuak kontrolatuz, zeren eta dirua ez da irudipen eta ametsetatik etortzen, baizik eta errealtetatik.

Jende asko urrutiegi joaten da bere ametsetan. Amets egitea ez da gaizki baina kontrolatuz. Kasu honetan onartu beharra dute ziurrenik ez zaiela diru hori eskuetara iritsiko, eta duten posibilitatea, oso-oso txikia izan daitekeela. Jende askok ere, tabernan dauden diru jale izeneko traste batzuetan sartzen du izugarritzko diru pila. Amets egiten dute handik diru asko aterako zaiela baina hori ez da egia. Askotatu egiten da ez badu dirurik hor sar-

tzeko, eta edozer gauza egiten du dirua lortzeko. Nere aitonak ahal balu su emango lieke horrelako trastei.

Nere aiona bingoan izan da. Han, jolasteko, zenbaki askotako kartoiak ematen dituzte. Zenbakiak, 'bonbo' izeneko tresna batetik ateratzen dituzte. Jende gehienak diru asko galtzen du zeren eta 'bingo' egitea oso zaila da. Noizean behin, pertsona gutxi egiten du 'linea' eta diru murrizta ematen dute horregatik. Nere aitonak ere, apostua egin eta diru dezente galdu zuen. Lagun on bat galdu zuen kasinoren erruz. Hor doa bere zergaitia.

Abenduaren 31ko egun batean nere aitonaren laguna, Faustino, hala baitzen bere izena, kasino batetara joan eta apostu egiten hasi zen, 15 beltzari behin eta berriro, zeren eta erruleta beltza zen eta bere zenbaki gogokoena 15 zen. Egun horretan aberastuta joan zen etxera. Egun hartatik aurrera lagun, andre eta seme-

alabei kasu gutxi egiten zien, zeren eta bere milioiekin ametsetan egoten zen. Astebururo joaten zen kasinora eta 15 beltzari apostu egin eta berriro aberastuta joaten zen etxera.

Hurrengo egunean, irabazi zuen diruarekin, pentsatu zuen kotxe bat eta txalet bat Benidormen erostea, oporretan hara joateko neska gazteen izterrak ikustera.

Baina hala ere, astebururo joaten zen kasinora. Egun batetan, zenbakiak trukatu zituzten eta dena galdu zuen. Bera jokalaria zenez, familia apostatu eta hau ere galdu zuen. Etxea eta kotxea ere galdu zituen.

Gau horretan, zuen jantziarekin bakarrik gelditu zen, dakigunez ezer gabe. Lagunengana joan zenean ez zuten onartu, zeren dirua zuenean ez zuen kasurik ere egiten. Orduan pentsatu zuen bere burua hiltzea zela hoberena eta orduan ailegatu zenean atzeratu egin zen. Gau horretan kalean

egin zuen lo, ez baitzuen etxerik. Bihamunean hilda aurkitu zuten. Horregatik nere aitonak ez du ezer entzun nahi kasino eta horrelako gauzez, zeren eta kasinoez entzuten duen hitz bakoitzean bere lagun Faustinoz oroitzen da.

Lehen ere entzuna nuen honen antzeko istorio bat baina ez nuen sinisten. Baina orain, nere aitonaren ahotik entzun dudanean, bai sinisten dudala, zeren eta nere aitonak ez du gezurrik esaten. Ipuin honetan kontatzen duen guztia irudikapen hutsa da. Nik pentsatzen dut amets egitea ez dagoela gaizki baina... kontrolatuz.

Belagua (II)

Belagoaren aldekoek ere badute zer esana. Agoa 'ahoa' izan litekeela Erronkari água ahoskatuta, Erronkarin o+a ua egiten baitzuten. Baina nongo edo zeren ahoa? Txoroenek Bella agua dela esanen dute Mundaka, diotenez, Imunda aqua den bezala. Zentzuzko jendeak, hala espero dut behintzat, ez bata eta ez bestea ez ditu kontutan hartuko.

Azkenean, eta hauze zen nere asmoa, ikusten da ezin dela zihurtatu zer dagoen izen honen azpian. Eta hau honetan bada, nola ausartu gara betiko Belagua erdalduntzat hartzea? Dokumentu zaharrek erakutsita agian?

Dokumentazioari begira ere Belagua da gehienetan ikusiko dugun forma. Zaharrena, alde handiaz gainera, Belagua da. 1315ean irakurtzen dugu lehen aldiz Juan Cruz Allik argitaratutako agiri batean. Belagoa ere irakurtzen da baina haren maiztasuna Belaguarena baino askoz ere bajuagoa da. Azken euskaldunek ere Belagua esaten zuten «Belaguara... Izabara ein urte» zioen Antonia Anautek K. Artolak 1971ean egindako elkarritzeta batean. Bernardo Estornes Lasak Belaguari egindako poema horrela hasten zen: Kan, urrin, bai urrin, araintzianen, /zu, Belagua, artzaien eta aiten-aiten seaska zintzen, /odol xauko Ibaix baten/ogia, itxalgua, libertatea eta orea/zintzen. Eztabaida antzua, bistan denez. Zertarako sortu Belagoa=euskara, Belagua=erdara bikotea forma bakar batekin aski dugunean? Horren inportantea al da euskararentzat beti bitxiena gordetzea? Ez al da Belagua zaharrena? Ez al da Belagua zapihun urte hauetan gehienetan erabili den izena? Ez al zuten Belagua esaten Erronkariko azken euskaldunek? Ez al dute gaurko izabarrek Belagua esaten?

Datu guzti hauek mahai gainean paratuta Belagua euskaraz ere erabili behar dela erabaki dute Euskaltzaindiak eta Toponimia Txikia biltzen ari den taldeak. Belagua izanen da gainera hemendik gutxira Nafarroako Gobernuak ofizialtzat hartuko duen lekuizena. Espero dezagun hemendik aurrera EGUNKARIAK ere Belagua erreperatzen lagunduko diola eta eskiatzaileek ere Belagua esanen dutela batere bildurrik gabe. Belagua ere euskara delako.

MIKEL BELASKO

Jenero Xumekoak

Francois Villon eta Jon Juaristi Marta ikustera

Auskalo zer den gaua, zer izan litekeen. Horrela gertatu zitzaizkan Flandesen, Apirilak 25 batean. Datu zehatzak izanik, ez dute balio. Ez du balio esateak gaua elurrak estaltzen duen gorpu bat dela edo ezinaren itxura kosmikoa. Txekor bat aizkoraz zauritzen duzunean usaina du. Dena dago Martaren baitan.

JEREMIAS ERRO

KAZKARROAN

BOSTEKO TTIPIAK

Zenbaki bakoitzeko hitz bakar bat eta bera

1. Tripa
2. Ontzi tiki
3. Herri nafarra
4. Errepika
5. Zauliak

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Udal nafarra
2. IX. hilabetea
3. Saski
4. Eztena
5. Itsas ugaztunak

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Herri nafarra
2. Ez zahar
3. Era berdinean
4. Sagarroi
5. Zeinua

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

N-71

Bizi Bizian

Kabensos! Emakumea izan behar...». Pi, piii! Auto ilara geldi-geldi, gidaria sutan eta «falta zena! Semaforoa gorrian». Gero etorriko dira aparkatzeko komeriak. Emaizta: lantokitik etxerainoko lau kilometroak egiteko ordu erdi eta azkenean tramankulua etxetik urrun utzi behar, aparkalekua or-

dainduta gainera. Gizarajoa nerbioetatik jota iritsi da. Indurainen tankerara jantzi, mendiko bizikleta hartu eta berriro abiatu da, pixka bat lasaitzeko asmoz. Eta dortoka nagiak barre egingo dio, La tortuga perezosa bestelako bizimodua eta garraiobideak bultzatzeko jaio baitzen.

Bizitik dator bizikleta

A. UNANUE / IRUÑEA

La tortuga perezosa duela zazpi urte sortu zuten Iruñean, «bizikletaren erabilera bultzatzeko, batez ere hiri barruan. Ez hainbeste kirol gisa, baizik eta garraiobide alternatibo gisa», Gorka Mediavilla taldekideak azaldu digunez. Hori litzateke taldearen filosofia: bizikleta eguneroko bizitzan integratzea, hirian ere bizikletaz bizi ahal izatea.

Bere mezua jendeari helarazteko martxak antolatzen dituzte. Horrela, ilbetoro gaueko martxa bat egiten dute eta, sasoi aldaketarekin, neguko eta udako martxak ere bai. Horrez gain, urtean behin ibilaldi luzeagoa antolatzen dute Bardeetara. Gorkak airtortu duenez, aurtengo neguan lokartua egon da dortoka nagia, baina udaberriarekin indarrak berriitu ditu eta mugitzen hasi da. Atzo gaueko martxa egin zuten, aurtengo aurrenekoa, Iruñeko Gaztelu plazatik abiatuta.

Taldeak ez du egoitza propioirik, baina harremanetan sartu nahi izanez gero Eguzti irratiara jo dezakezu, Navarrerria kalean. La tortuga perezosaren esperientzia ez da bakarra, antzeko beste hainbat taldeekin. Con Bici koordinadorako partaide da eta. Hego Euskal Herriari dagokionez, Bizkaian Txirrin taldea dago eta Donostian Kalapie. Azken honek txirrindulariendako aseguruak bideratzen ditu iaztik. Bi motatako aseguruak daude: arduraz zibilekoa, txirrindulariak beste norbaiti egin diezaiokeen kaltea konpontzeko, eta bere gain norberaren istripuak ere hartzen dituena. Lehen aseguruak 500 pezeta (25 libera) kosta da urtean (maiatzetik maiatzera) eta bigarrena 3.000 pezeta. Kalapieko arduradunen arabera, ekimenak erantzun ona izan du. Izan ere, ehun eskaera baino gehiago jaso zituzten iaz eta aurtengo gehienek berriitu egin dute aseguruak.

La tortuga perezosak izena nori zor dion ez

gogoratu arren, bizitzaren aurrean duten jarrera adierazten duela uste du Gorkak. Hots, «ez dugula bizikleta azkar ibiltzeko hartzen, baizik eta lasai eta patxada ederrean ibiltzeko». Gorkaren iritziz, Iruñea leku aproposa da bizikletaz mugitzeko, nahiz eta «hiri guztietan bezala, trafikoa itxuragabea izan».

Autoa izan da, eta izango, bizikletaren etsairik handiena. Kaleetan gero eta bizikleta gehiago ikusi arren, hiria autoen zerbitzurako egiten da oraindik. Honen lekuko azkenaldian Iruñean egiten ari diren hainbeste eta hainbeste lurpeko aparkaleku. Autoa hirian ibiltzeko ez dela onartu eta arazoa errotik konpondu beharrean, azaleko konponbideak ematen dituzte. San Franzisko plazan aparkalekua eraikitzea, «hiri barneko trafikoa bultzatzea baino ez da». Eta autoak hirigunera hurbiltzen diren neurrian, gero eta urrunago dago La tortuga perezosak eta beste hainbat herritarrek aspaldidanik eskatzen dutena, Alde Zaharra oinezkoentzat izan dadila.

Sasoi batean bazeuden bizikletentzat errailak Pio XII etorbidean, baino hark ez zeukan ez bururik ez hankarik. Basamortu erdian kilometroko autobidea jartzea bezalaxe. Jendeak oso gutxi erabiltzen zituen eta kendu egin zituzten. La tortuga perezosa taldekideak ez dira errailen aldekoak. Gorkaren irudiko, «errailak mugak dira eta guk ez dugu mugarik nahi». Errailen orde bide alternatiboak eskatzen dituzte, hala nola lehen Iruñea ingurutzen zuen trenbidea bizikletentzat egokitzea. Iruñeko Udalari ere proposatu zioten ibilbide alternatiboak tajutzeko plan bat. Urte batzuk joan dira orduz gero, baino ez dute inolako erantzunik jaso. Udaleko teknikariak lanpetuegiak zeuden aparkaleku proiektuak prestatzen.

Bizikletaren erabilera gora egin du hirietan.

JOXE LACALLE

Hamaika abantaila eta bat

IRUÑEA

Iruñeko Talde Ekologistak bizikletaren erabileraren aldeko kanpaina ugari egin du. Hona hemen bizikletaren abantailen artean aipatzen dituenak:

- Ez du kutsatzen, ezta zaratarik egiten ere.
- Berritu eziniko energiari ez du gastatzen.
- Garraioa eta kirola batzen ditu, erabiltzen dutenen osasunaren mesederako.
- Joan nahi duzun tokiraino iristea asko errazten du (baita itzultzea ere).
- Bai ibiltzeko, bai aparkatzeko, toki gutxi behar du.

ko, toki gutxi behar du.

- Erabiltzen dutenen artean ez du giza diskriminaziorik sortzen, merkea baita erosteko eta mantentzeko.

- Natura eta hiriaren arteko kontaktu zuzena eta giza harremanak bultzatzen ditu.

Eta Iruñeko Talde Ekologistak aipatzen ez badu ere, esan beharra dago txirrindularitzak, beti ere neurri aproposa hartuz gero, on egiten diela sexu harremanei. Estatu Batuetan egindako ikerketa baten arabera, bizikletan ordubete inguru ibiliz gero nabarmen igotzen da testosterona maila —gizonezkoen sexu hormona—.

Emakumeen hormonetan ez du horren eragin nabarmenik, baina bizikleta erabiltzen duten emakumeak gusturago daude beren gorputzekin eta, ondorioz, konplexu gutxiago dituzte eta gehiago gozatzen dute sexu harremanetan.

Bizikletaren eta sexuaren arteko lotura ez da hor bukatzen. Ohizko txirrindulariei egindako inkesta batek dioenez, gizonezko gehien-gehienek sexuan pentsatzen dute bizikleta gainean doazenean. Emakumeen kasuan, berriz, normalagoa da txirrindularitzan pentsatzea sexu harremanak dituzten bitartean.

Jose Maria Lara

Zinema ekoizlea

Pasa den astean aurkeztu zuten Iruñeko Golem zinemetan 'Muy Negro' laburmetraia, Jose Maria Lara ekoizle iruindarra-rena. Hilketa baten istorioa da, Mai-

ken Beitia eta Koldo Martinez dira protagonistak, eta gero eta urriagoa den arlo baten azkeneko emaitza izan da. Izan ere, laburmetraiak gero eta gutxiago egiten baitira.

«Gaiztoarena egiten dugu»

ALBERTO BARANDIARAN / IRUÑEA

Jose Maria Lara, 'Txepe', zinema mundua ekoizle moduan aritzen diren ausart horietako bat da. Dozenatik gora laburmetraia ekoiztu ditu gaur arte, eta egun 'Urte ilunak' Arantxa Lazkanoren luzemetraiaren produkzio ondoko lanetan ari da. Madrilen harrapatu genuen, lanak ez baitzion estreinaldira etortzen utzi.

EGUNKARIA.— Zuk ekoizten dituzun laburmetraiak zuzendarien lehendabizikoak izaten dira. Zergatik beti esperientziarik gabeko jendearekin?

JOSE MARIA LARA.— Hori baita logikoena. Izan ere, horretarako daude laburmetraiak, lanbidea ikasi eta nork bere burua ezagutzera emateko.

EGUNKARIA.— Hala ere, gero eta jende gutxiagok egiten eta ekoizten ditu laburmetraiak. Zergatik?

LARA.— Euskal Herrian jende gutxi dago honetan, ez baitu zentzu handirik. Ni ere ekoizle lanbidea ikasi ahal izateko aritu naiz laburmetraietan, nolabait esateko. Orain konpromezuak lotuta dauzkatz jendearekin, eta laburmetraiak egiten jarraitu behar dut, aukerak ematen, neu ere horrela hasi nintzelako.

EGUNKARIA.— Baina zein da arazoa?

LARA.— Arazoa da laburmetraiak soilik zinemaldietan ikusten direla, eta zinemetan ez dituzte jartzen. Ez daukate interes komertzialik zinenen jabeentzako, eta hor dago koxka. Adibidez, Donostiako Prinzipal zinemetan filme guztien aurretik eskaintzen ari dira orain laburmetraiak, baina horko arduradunari interesatzen zaiolako, konpromiesu hartu duelako, ez beste ezerengatik.

EGUNKARIA.— Irtenbidea, beraz, ez litzateke zinemaldietan egongo, zinemetan baizik.

LARA.— Hori izango litzateke onena. Euskal Herrian Zestoa eta Lekeitioko zinemaldiak zeuden laburmetraientzako, baina euskarazkoentzako, eta gaur egun errodatzen diren lanak ez dira euskarara itzultzen, Eusko Jaurlaritzak ez baitu dirulaguntzarik ematen. Eta dirurik gabe, oso zaila da hirurehun mila pezeta gastatzea laburmetraia itzultzen.

EGUNKARIA.— Luzemetraiak egiteko aurretik laburmetraien bat egin behar dela esan ohi da. Zurekin lan egin duten zuzendariak luzemetraiak egin dituzte ondoren?

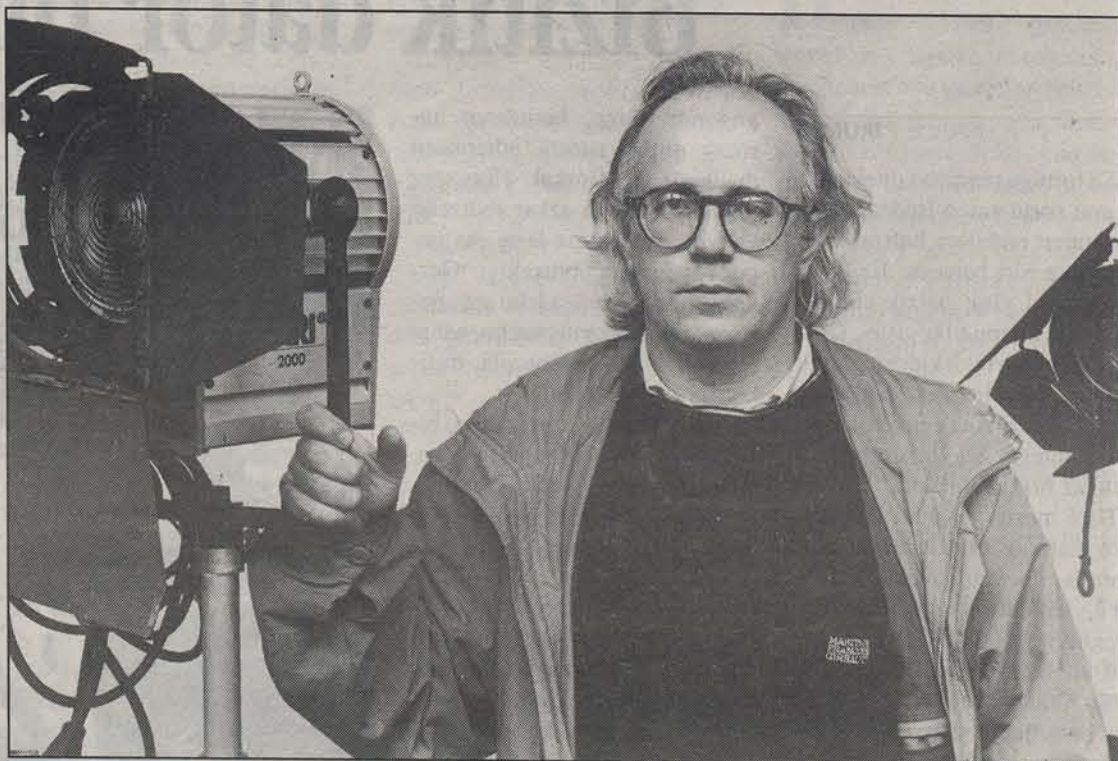
LARA.— Ez denak, bistan da. Kontuan hartu behar da Espainian, urtero, soilik 40 bat filme egiten direla, eta hamar bat dira zuzendari berrienak. Nerekin lan egin duten guztiak mundu honetan daude, eta egin genuen lehendabiziko laburmetraiaren zuzendariak, Alfonso Arandiak, egin du dagoeneko luzemetraia bat. 'Urte ilunak' luzemetraiaren zuzendariak ere, Arantxa Lazkanok, nerekin egin zuen bere lehen lana, duela lau pabost urte. Garbi dago laburmetraia eskolarik hoberena eta jendea ezagutzeko modurik hoberena dela.

EGUNKARIA.— Laburmetraiaren eta luzemetraiaren arteko aldea soilik tamaina kontua da, edo ekoizteko modua ere desberdina da?

LARA.— Dena korapilatsuagoa da, eta hor ez da laburmetraietan izan daitekeen lagunarteko giroa. Dena askoz ere serioagoa da, eta harremana komertziala da, batez ere. Laburmetraia batean jendeak ez du kobratzen, eta ilusioz aritzen da. Luzemetraietan, aldiz, sosa ateratzeko egiten da lan, besteak beste.

EGUNKARIA.— Ekoizleek filmetan gaiztoarena egiten duzue beti?

LARA.— Ekoizleok gara proiektuak aurrera ateratzen ditugunok.

'Urte ilunak' luzemetraiaren errodiaren une bat.

ANDER GILLENEA

Horretaz gain, dirua banatzeaz arduratzen gara, eta pelikulan gaiztoarena egiten dugu, bai, jende asko ez baita gustura gelditzen kobratzen duenarekin, adibidez.

EGUNKARIA.— Laburmetraietan kamerarekin ere aritzen zara frankotan. Nola moldatzen zara bi arloetan?

LARA.— Pelikularen aurreko eta ondoko ekokizpenaz arduratzen naiz. Errodatu bitartean beste batzuk ari dira ekoizpenean, eta ni kamerarekin aritzen naiz. Pelikularekin lotura oso ezberdina da bi arloetan. Kamerarekin sormen lana egiten duzu, eta arazoak estetikoak dira. Ekoizpenean diru kontuak dira, edo arazo praktikoak.

EGUNKARIA.— Eta inoiz bururatu zaizu filmeren bat zuzentzea?

LARA.— Ez, eta ez dut uste hain zaila izango denik, baina ez dau-

kat ideia bat idatzita, eta beraz... Beste batek idatzitako zerbait kameraren bidez egitea, akaso bai, egingo nuke, baina ekoiztu eta kamerarekin noizbehinka aritzearekin nahikoa daukat. Gainera, pelikulak zuzendu nahi dituen jende asko dago, eta nik ez diet aukera hori kenduko.

EGUNKARIA.— 'Urte ilunak' luzemetraiari azken ukituak ematen zabiltzate. Noiz estreinatuko duzue?

LARA.— Soilik azpititularrak falta dira filmean. Baina erdia euskaraz errodatua dagoelako, eta hamar egun barru bukatuta egongo da. Baina zinemara eramateko banatzaileak sartzen dira hor, eta seguruenik

udazkenean eramango da pantailetara.

EGUNKARIA.— Zinemaz hitz egitean 'krisia' hitza aipatzen da nonnahi. Baina zer da: ideia falta edo diru falta?

LARA.— Diru falta, ideiak badaude, izan ere. Zinema gero eta gehiago ikusten da, baina ekoizleek gero eta diru gutxiago dute. Iaz, zinemaldi famatuaren, filme espainiarrek eskuratu zituzten sariak, eta gehienak, euskal zinemagileenak: 'Alas de mariposa', 'Bajo Ulloarena', 'Vacas' Medemena, edo 'El sol del membrillo', Erizerena. Akaso horrek esan nahi du euskaldunek zer kontaturik badutela...

Arazoa da laburmetraiak soilik zinemaldietan ikusten direla, eta zinemetan ez dituzte jartzen. Ez daukate interes komertzialik, eta hor dago koxka».

NOSKI
JATOR

ZVLDI ERGA

